

šesťdesiatych rokov 20. storočia, najmä jej individualizáciu, subjektivizáciu a návrat k odhodnoteným hodnotám. Anna Kobylińska z varšavskej slavistiky sa zase venovala otcovským maskám v románe Dušana Mitana *Zjavenie*. Autorka poukázala na premeny Mitanovho vzťahu k otcovi a na problém slabého otca, ktorý túži byť silným vzorom. Súkromnými a verejnými otcami v období normalizácie sa zaoberali vo svojich príspevkoch aj Alena Zachová z UHK a Jan Matonoha z AV ČR.

Problém otcovstva z pohľadu rodových štúdií prezentovala vo svojom príspevku Jiřina Šmejkalová z University of Lincoln. Miloslav Vondráček z UHK zase poukázal na pragmaticko-sémantické aspekty lexikálnych prostriedkov sémantického pola „otec“. Analyzujúc komunikačné texty zhromaždené v korpuse písanej a hovorenej češtiny autor upozornil na emocionálne rozdiely v pomenovaní otca a matky. Oficiálnejší, formálnejší charakter otcovských oslovení svedčí podľa neho o ťažkosti či priam nemožnosti emocionálnej komunikácie s otcom. Na záver Magdalena Basiak z Varšavskej univerzity prezentovala obraz otca v poľských masmédiách. Poukázala na to, ako je účelovo využívané otcovstvo na kreovanie pozitívneho imidžu verejne známych osobností (novinár, politik, športovec).

Konferencia Od praotca k ockovi určite nevyčerpala problematiku otcovstva, ale prezentované príspevky odhalili mnoho tém a otázok, ktoré je v tejto súvislosti potrebné preskúmať v kontexte poľskej, českej a slovenskej literatúry, dejín, spoločenského života a politiky. Problém otcovstva môže poslúžiť ako kľúč k interpretácii literatúry a spoločenského postoja rovnako v 19. storočí, ako aj v období totality, normalizácie a nového hľadania totožnosti v postmodernej dobe. Príspevky jednoznačne poukázali na nemožnosť nekritickej aplikácie doterajšieho západného výskumu týkajúceho sa problematiky otcovstva na krajiny a literatúry strednej Európy. Odlišný model otcovstva v tomto regióne súvisí najmä s tým, že v 19. storočí prežívali naše národy svoje národné uvedomenie v situácii politickej a občianskej

neslobody. Druhá polovica 20. storočia bola zase poznamenaná totalitným systemom, čo výrazne ovplyvnilo ich literárny, občiansky a kultúrny život.

Prezentované príspevky a diskusné závery konferencie budú publikované v pripravovanom zborníku.

Irena Bilińska

Autentické dotyky nitrianskej recepcnej estetiky alebo štyridsať rokov svojbytného vedeckého úsilia

V dňoch 17. – 18. septembra 2008 sa na pôde Ústavu literárnej a umeleckej komunikácie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre (ďalej ÚLUK FF UKF) uskutočnila medzinárodná vedecká konferencia pod názvom Autentické a univerzálne v tvorbe a interpretácii umenia. Stretnutie bolo súčasťou podujatia Európske kontexty interkultúrnej komunikácie, ktoré sa konalo pri príležitosti 15. výročia založenia Fakulty humanitných vied v Nitre a 10. výročia jej premenovania na Filozofickú fakultu Univerzity Konštantína Filozofa.

Konferencia pripomenula ešte ďalšie významné výročie: štyridsať rokov existencie dnešného ÚLUK, niekdajšieho Kabinetu literárnej komunikácie, pracoviska, ktoré sa vo vedeckom svete etablovalo ako *nitrianska škola*. Začalo sa budovať v roku 1968 a napriek následnému normalizačnému tlaku sa mu podarilo uchovať relatívne slobodný intelektuálny priestor a vytvoriť zaujímavú, na vtedajšie pomery i výnimočnú vedeckú bázu. Jej základ tvorili a dodnes tvoria originálne recepcné prístupy v literárnej vede, resp. umenovede, osobnostne garantované Antonom Popovičom, Františkom Mikom, Jánom Kopálom, Tiborom Žilkom a neskôr Ľubomírom Plesníkom. Postupne rozvíjané zistenia o povahe estetického zážitku a jeho výrazovej evidencii, o dosahu umenia na ľudské vedomie a o postmoderných princípoch intertextuality stále inšpirujú súčasných

členov nitrianskej školy. Tí venujú pozornosť nielen nadväznosti na už existujúcu metodológiu, ale v duchu osobnostnej angažovanosti vedeckého výskumu ju prirodzene obohacujú o autentické interpretácie súčasných premien umenia.

Medzinárodná vedecká konferencia sa venovala trom základným okruhom bádania: 1. reflexii špecifik, dobového prínosu, aktuálneho významu a perspektív metodológie nitrianskej školy, 2. otázky autenticity a univerzality ako kvalítam umeleckého prejavu a jeho vedeckej reflexie, 3. problému kultúrnej autenticity a „kultúrneho importu“ v podobe tzv. globálnej kultúry a s ňou spojenej (predpokladanej) straty lokálnej originality.

V prvý deň konferencie vystúpil s „iniciálnym“ príspevkom s názvom Semiotika modálnosti bývalý člen nitrianskeho pracoviska Peter Zajac (Ústav slovenskej literatúry SAV Bratislava, Humboldtova univerzita Berlín). Vyjadril uznanie komunikačno-semiotickému výskumu nitrianskej školy a upozornil na dôležitosť a aktuálnosť sústredeného pertraktovania pojmu zážitok a výrazovej kvality zážitkovosti. Priblížil niektoré aktuálne trendy v súčasnej semiotike a poukázal na ich korešpondenciu s metodológiou nitrianskeho pracoviska. Upozornil, že na základe posledných výskumov v oblasti kognitívnej vedy a neurofyziológie sa zistila opodstatnenosť tzv. semiotiky modálnosti i základný význam telesnosti pri jej konštituovaní (synestézie, autobiografická pamäť, synoptické mapy, problematika ľudského hlasu), čo znamená istý semiotický obrat k hlbkovému poznaniu antropologickej a ontologickej konštanty človeka. Zoltán Rédey (ÚLUK FF UKF) v referáte Nitrianska škola – tradícia a aktuálny stav reflektoval nielen prínos nitrianskej školy, ale aj jej súčasný stav a schopnosť etablovať sa na medzinárodnej úrovni. Zdôraznil potrebu v duchu princípov tzv. živej vedy tvorivo prekračovať výsledky nitrianskej tradície a hľadať nové interpretačné postupy, zodpovedajúce novým kultúrnym fenoménom. Jeden z prvých členov niekdajšieho kabinetu Tibor Žilka (ÚLUK FF UKF) v bilančnom vystúpení Nitrianska škola

v medzinárodnom kontexte zhrnul rôzne rozvíjané okruhy problematiky v rámci jej tradície (koncentrácia na štruktúru literárneho textu, interpretácie konkrétnych umeleckých diel, problematika metatextov, rozvinutie recepčného prístupu v analýze diela) a pripomenul vplyv pražského štrukturalizmu na formovanie nitrianskeho výskumu. René Bílik (Trnavská univerzita, USIL SAV) referátom s názvom O osude jednej autentickej a univerzálne platnej teórie upozornil na fakt, že podobné uvažovania vznikali paralelne s Mikovou a Popovičovou vedeckou reflexiou aj mimo našich hraníc, čo možno s ohľadom na obdobie totality považovať za pozoruhodný moment. R. Bílik zároveň znovu nastolil problematiku školského literárneho vzdelávania, ktoré ešte stále živú recepciu diela obchádza a nahrádza ju prezentáciou literárneho kánonu (tzv. hovorenie o ...). V príspevku Osoba – biografia – literatúra sa Peter Liba (Katedra kulturológie FF UKF) zamyslel nad vkladom nitrianskej školy do myslenia o biografii a zároveň nad koncepciou človeka a jej dobovou interpretáciou. Jiří Pavelka (Masarykova univerzita Brno) sa v štúdií Kategorie autentická a univerzální kultura v systému „gramatiky kultury“ oprel o koncept kognitívnej vedy, uvažoval nad tým, čo znamená text v systéme kultúry a medzilidskej komunikácie a súčasne podal detailnú analýzu rôznych podôb textov (texty prírody a kozmu, sociálne, mediálne texty atď.). Aleš Haman (Filozofická fakulta Jihočeskej univerzity České Budějovice) v referáte Autenticita a intertextualita poukázal na problémovosť fenoménu autentického v rôznych druhoch umenia a textových invariantov vznikajúcich v rámci mediálnej a internetovej kultúry. Zdôraznil, že umelecké dielo nadobúda svoju autenticitu až realizáciou svojich estetických hodnôt (schopnosť aktualizácie diela, dianie zmyslu). Piotr Jan Przybysz (Univerzita Gdańsk) v príspevku pod názvom Identity, stereotypes and art upozornil na vytrácanie sa kultúrnej identity a na univerzálne filozoficko-ontologické súradnice, ktoré pomáhajú každému národu zachovať si svoju kultúrnu špecifickosť (bezpečie, zmysel vlastného života, nesmrteľnosť).

Druhý deň konferencie začala so svojím príspevkom O pojme literárna komunikácia Mária Valentová (ÚLUK FF UKF). Zamerala sa v ňom na jeden z erbových pojmov nitrianskej skupiny, analyzovala jeho postupnú transformáciu na pojem recepcia a následne jeho ďalší posun reprezentovaný pojmom interakcia. Anna Zelenková v referáte Frank Wollman a vedecké začiatky Antona Popoviča (Slovanský ústav AV ČR Praha) pripomenula úzku spoluprácu Antona Popoviča s vedeckými kapacitami svetovej úrovne a jej vplyv na metodologický vývin nitrianskej školy. Miroslava Režná (ÚLUK FF UKF) vo svojom vystúpení Záhyby nitrianskeho recepcného myslenia reflektovala zatiaľ nepublikované myšlienky a úvahy Františka Mika pochádzajúce z posledného obdobia jeho vedeckého bádania. V štúdií Interpretácia a autenticnosť vedeckého výkonu sa Peter Zlatoš (ÚLUK FF UKF) zamyslel nad modelom výrazovej sústavy Františka Mika a nad jej vplyvom na autenticnosť interpretačného aktu aj v širšom kontexte európskej umenovednej a estetikej tradície. Jana Sošková (Prešovská univerzita) v referáte Problémy autentickeho umenia v globálnej kultúre upriamila pozornosť na to, že univerzálne a globálne sa neprávom stotožňujú, podobne ako jedinečné a autenticke. Autenticke je subjektívne, reflexívne (s anticipáciou univerzálneho), založené na videní zmyslu prostredníctvom média a materiálu, reprezentuje osobnosť a osobu tvorca zakotveného v kultúre. Práve preto môže byť nezrozumiteľné a neprijateľné v globalizovanej kultúre (nemá jej štandardy videnia). Erich Mistrík (FF UKF Bratislava) v štúdií s názvom Je autentickeý zážitok východiskom vedeckej interpretácie umeleckého diela? konfrontoval priebeh estetického vnímania, ako ho opísal R. Ingarden, s priebehom vedeckej interpretácie umeleckého diela definovaným hermeneutikou (H.-G. Gadamer, P. Ricoeur a i.). Hľadal odpoveď na otázku, aké podklady na interpretáciu diela nám poskytuje estetický zážitok. Dariusz Ryman (Sliezka univerzita Katowice) v referáte Estetyka czy erystyka (Granice trafnej interpretacji dzieła sztuki) upozornil na ťažkosť vychádzajúcu z fe-

nomenality estetiky a pokúsil sa odpovedať na otázku, či klasická „ontoaxiológia“ umožňuje stanovenie zásadných princípov chápania umeleckých hľadísk. Ondřej Dadejík (FF UK Praha, FF JU České Budějovice) sa v štúdií Autenticita a jedinečnost': několik poznámek k problému estetické relevance pokúsil odpovedať na dve otázky – do akých vzťahov sa dostávajú pojmy autentickeý a jedinečnost' v rámci poznávania podstaty umeleckého diela (so zameraním na tzv. novú avantgardu) a čo robí skúsenosť estetickou. Agnieszka Lenartowicz (Elblacký humanitno-ekonomický inštitút Elbląg) v referáte Uniwersalizm czy relatywizm? (Perspektywa etyki dyskurzu) poukázala na reláciu univerzalizmus – relativizmus v európskej kultúre.

Poobedňajší blok druhého rokovacieho dňa otvorila v prvej sekcii svojím príspevkom Archetypová koncepcia divadla Dagmar Inštorisová (ÚLUK FF UKF). Predstavila v ňom model divadla siahajúci k jeho hlbkovým a štruktúroturným konštantám, a to v minulom a súčasnom rozmere. Juraj Hamar (FF UK Bratislava) sa v referáte Autentickeý a univerzálne v interpretácii ľudových bábkarov zaoberal štruktúrou ľudového bábkového divadla a personálnou identitou postáv s dôrazom na auditívnu vrstvu, ktorá je reprezentantom emócií, sociálnych, psychologických a ďalších charakteristík postáv bábok a ich konania. V príspevku s názvom Folklor a pseudo-folklor v kontextu kultúrneho systému sa Jiří Kusák (PF Ostravskej univerzity) zamyslel nad konfliktom autenticity a pseudoautenticity prostredníctvom analýzy experimentálneho projektu Sedm divů Slezka aneb umelecká cesta po stopách lidových tradic Těšínského Slezka. Anton Szomolányi (AU Banská Bystrica) a Juraj Hamar (FF UK Bratislava) vo svojej projekcii „Dancetheater & Cinerama“ ako možný spôsob inscenovania folklóru priblížili jednu z podob synkretizmu umeleckých a mimoumeleckých foriem v tanečno-filmovom projekte realizovanom SLUK-om v roku 2007 pod názvom Obrázky zo Slovenska. Vladimír Fulka (ÚHV SAV Bratislava) v referáte Hudobná analýza a fenomenológia ponúkol prehľad súčasných smerov

a metód v hudobnej analýze. Upozornil na dôležitosť postavenia fenomenológie v aktuálnej hudobnej teórii. Július Fújak (Katedra kulturoológie FF UKF) v referáte s názvom Spln odvrátenej strany? (Univerzálnosť a „autenticnosť“ úpadkových prejavov v súčasnej kultúre) urobil sondáž do podľa neho silnejúcich negatívnych procesov a tendencií v slovenskej kultúre. Príspevok sa tematicky venoval trom okruhom: slovenskej nonkonformnej hudbe, produktivite podvojného vedecko-pedagogického charakteru ÚLUK po roku 2000 a prípravou kandidatúry mesta Nitra v rámci projektu Európske hlavné mesto kultúry 2013. Milan Michalec (ÚLUK FF UKF) v referáte Receptívnosť hitovej produkcie podal prostredníctvom analýz vybraných skladieb charakteristiku recepcie súčasnej populárnej hudby, pričom sa interpretačne zamerával na pojmy autonómna a heteronómna hudba.

Druhá sekcia poobedňajšieho bloku rokovania sa začala príspevkom Evy Kapsovej (ÚLUK FF UKF) s názvom O autentickej štylizovanosti privátnych príbehov. Autenticnosť vyložila ako umeleckú kvalitu, ktorú zakladá vlastná skúsenosť a jej artikulácia smerom k recipientovi (ten sa tak stáva „kolektívnym sponvedníkom“). Ďalej priblížila celý diapazón rôznych výtvarných prejavov autenticity, niekedy až hraničiacich s arteterapiou (napr. výtvarné denníky). Ľubomír Zabadal (PF UKF Nitra) vo svojom referáte Autenticita v tvorbe technického obrazu upozornil na rozdiely medzi štruktúrovaním klasického a digitálneho výtvarného obrazu. Všimol si riziká i perspektívu nových technológií a počítačových programov simulujúcich tradičné maliarske postupy a materiály. Dotkol sa otázky zmyslu interaktivity, angažovania telesnosti (najmä jemnej motoriky) pri oboch typoch tvorby a ich vplyv na rozvoj identity dieťaťa. Východiskom príspevku Môže jedinečné byť univerzálne? autorky Aleny Smieškovej (Katedra anglistiky a amerikanistiky FF UKF Nitra) bolo uvažovanie o koexistencii atribútov jedinečného a univerzálneho ako klasifikačných markerov živého umeleckého diela. Autorka pri svojej argumentácii vychádzala

z teoretických prác G. Steinovej a W. Flucka. Eva Pariláková (ÚLUK FF UKF Nitra) sa v príspevku Symbol ako pamäť ikony sústredila na zmysel obrazu a podobu obraznosti v dnešnej globalizovanej kultúre, ktorá sa vyznačuje paradoxom kumulácie obrazov a fiktivizácie reality (znejasňovanie zviditeľňovaním) a až extrémnej podoby jej prelamovania (terorizmus). Východisko podľa nej spočíva v návrate k takým hlbkovým typom obrazu, ktoré „znejasňovaním zviditeľňujú“ (byzantská ikona, Rudolf Fila). Petra Pappová (ÚLUK FF UKF Nitra) predniesla referát Autenticita ženského sveta v súčasnej španielskej literatúre. Interpretačne skúmala najnovšie estetické tendencie zachytenia autenticity ženského sveta a odmietanie stereotypného vnímania žien v literatúre.

Súčasťou celého podujatia bola napokon aj výnimočná udalosť: symbolický krst dlhodobo a systematicky pripravovanej publikácie *Tezaurus estetických výrazových kategórií*. Uvedený titul je interdisciplinárnym rozšírením Mikovej koncepcie výrazovej sústavy a realizoval ho riešiteľský kolektív tvorený pracovníkmi ÚLUK a viacerými domácimi i zahraničnými externými spolupracovníkmi. „Duchovným otcom“ projektu a jeho vedeckým garantom bol Ľubomír Plesník. Publikácia určená predovšetkým vysokoškolským študentom má podobu štruktúrovaných hesiel a zahŕňa tradičné, ako aj aktuálne, resp. aktualizované výrazové registre umenia a kultúry.

Druhou do života uvedenou publikáciou z produkcie ÚLUK bola kompletná bibliografia prác Františka Mika s názvom *Cesta k sústave výrazových kategórií*. Zostavili ju Etela Viskupová a Mária Valentová.

Septembrová konferencia poukázala na zmyslupnosť dlhodobu rozvíjanej recepčnej stratégie nitrianskej školy a perspektívnosť postupu, ktorý chápe umenie a kultúru ako živý fenomén schopný podieľať sa na kultivácii (nie len estetického) ľudského vedomia.

Eva Pariláková